

Управління освіти Ніжинської міської ради Чернігівської області
Ніжинський ліцей Ніжинської міської ради Чернігівської області
при Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО КОМПЕТЕНТНОЇ
ОСОБИСТОСТІ ВИПУСКНИКА
В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ
Ніжинського ліцею Ніжинської міської ради
Чернігівської області при Ніжинському державному університеті
імені Миколи Гоголя**

Ніжин 2013

Автори:

Є.І. Коваленко - канд. пед. наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

С.Г. Алексєєнко - директор Ніжинського ліцею Ніжинської міської ради Чернігівської
області при Ніжинському державному університеті імені Миколи
Гоголя

С.М. Симан- заступник директора з науково-дослідної роботи Ніжинського ліцею
Ніжинської міської ради Чернігівської області при Ніжинському
державному університеті імені Миколи Гоголя

С.В. Солдатенко - психолог Ніжинського ліцею Ніжинської міської ради
Чернігівської області при Ніжинському державному
університеті імені Миколи Гоголя

Формування соціально компетентної особистості ліцеїста у процесі навчання
історико-суспільствознавчих дисциплін: / Ред. Коваленко Є.І. – Ніжин: Міланік, 2013.
- 32 с.

© Ніжинський ліцей Ніжинської
міської ради при НДУ ім. М Гоголя

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО КОМПЕТЕНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ ВИПУСКНИКА.....	4
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОНЦЕПЦІЇ	6
II. СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ», СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНОСТІ.....	7
III. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЛІЦЕЮ...10	
IV. КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ В УЧНІВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	12
VII. МОНІТОРИНГ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМПЕТЕНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ ВИПУСКНИКА.....	20
VIII. СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ КАДРІВ	21
IX. ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ	21

ДОДАТОК 1. Структура соціальної компетентності

ДОДАТОК 2. Структурно-функціональна модель процесу формування соціально компетентного випускника ліцею

ДОДАТОК 3. Рівні сформованості соціальної компетентності випускника ліцею

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Актуальність проблеми формування соціально компетентної особистості випускника

Людина і суспільство набувають своїх власних якостей лише на основі соціальних процесів. Суспільство є тією сукупністю способів і форм взаємодії людей, у якій виявляються і набувають загальної значущості індивідуальні особливості та здібності особистості, створюються матеріальні, духовні та соціальні умови для її життєдіяльності та розвитку.

Проблема дотримання балансу особистих інтересів та інтересів оточуючих у побудові соціальних відносин, визначення умов ефективної взаємодії людей у всіх сферах діяльності ніколи не втратить своєї *актуальності*, оскільки розвиток країни залежить від бажання і вміння людини як громадянина принести користь суспільству, зробити його кращим, ніж воно є.

Освітнє середовище загальноосвітнього навчального закладу, зокрема ліцею, є потужним засобом формування у підростаючого покоління соціальної компетентності - знань, навичок, мотивів, необхідних для успішної взаємодії особистості із соціальним середовищем.

Недостатня увага освітян до проблеми формування соціальної компетентності може призвести до відсутності у частини молоді навичок конструктивного спілкування, вміння працювати в команді, планувати свою роботу, до знецінення одвічних загальнолюдських цінностей.

Проблема формування в учнів ключових компетентностей є актуальною з огляду на особливості сучасного ринку праці. Він вимагає від випускника не лише теоретичних знань, а здатності самостійно їх застосовувати в нестандартних ситуаціях, вирішувати нові проблеми, що мають соціальне та професійне значення, готовності навчатися все життя. На всіх рівнях роботи необхідні такі якості як самостійність, ініціативність, відповідальність.

Головною цінністю освіти має бути формування в особистості творчих якостей, нестандартного мислення, вміння виходити за межі того, що вивчається, здатності до саморозвитку, самоуправління, творчої самореалізації

Як показує досвід, школа вчить не життю, а знанням. Неефективність сучасної шкільної системи освіти проявляється в тому, що не видно результату, значимого поза самою системою освіти. Іншими словами, *те, чого вчать у школі, у школі ж і затребуване*. Спрямованість навчального закладу на переважне засвоєння знань вже не відповідає соціальному запиту.

Одним із шляхів досягнення нової якості освіти є *компетентнісний підхід*, що спрямований на забезпечення відповідності мети і результатів освіти соціальним вимогам. У зв'язку із упровадженням даного підходу у шкільну практику відбувається зміна педагогічних поглядів на роль знань і вмінь, набутих учнями в навчальному закладі.

Модернізація структури, змісту й організації освіти на засадах компетентнісного підходу – ключовий напрям державної освітньої політики, визначений *«Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки»*.

Метою виховання, визначеною у *«Основних орієнтирах виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України»* (Наказ МОН від 31.10.2011 № 1243) є формування морально-духовної життєво компетентної особистості, яка успішно самореалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал.

Оптимальні умови для ефективного впровадження компетентнісного підходу створює профільна освіта, адже сутність, мета і принципи профільного навчання нерозривно пов'язані із процесом формування ключових компетентностей особистості. Одними із основних **завдань профільної освіти**, зазначеними у *«Концепції профільного навчання в старшій загальноосвітній школі»* (затвердженої Наказом МОН України від 11 вересня 2009 № 854) є:

- формування загальнокультурної, соціальної, комунікативної, інформаційної, громадянської, технічної, здоров'язбережної компетенцій учнів на допрофесійному рівні, спрямування молоді щодо майбутньої професійної діяльності;
- забезпечення умов для життєвого і професійного самовизначення старшокласників, формування готовності до свідомого вибору і оволодіння майбутньою професією;
- забезпечення наступно-перспективних зв'язків між загальною середньою і професійною освітою відповідно до обраного профілю.

Реалізація перерахованих вище завдань потребує інноваційної діяльності навчального закладу з визначення процесуальних та організаційних основ впровадження компетентнісного підходу: використання теоретичних і практичних нововведень, постійного пошуку нових ефективних технологій формування соціально компетентної особистості.

Розвиток системи освіти у зазначеному напрямі вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на вирішенні проблеми відповідності змісту навчання проблемному полю соціальної дійсності.

Постає необхідність у розробленні та апробації інноваційної моделі процесу формування соціально компетентної особистості в умовах профільного навчання. *Актуальність* такої експериментальної діяльності навчального закладу визначається суперечностями між зростанням запитів педагогічної теорії та практики щодо розробки ефективних моделей формування компетентностей учнів з одного боку, і недостатньою методично-технологічною розробленістю даної проблеми – з іншого.

Важливою тенденцією розвитку сучасної системи загальної середньої освіти є перехід до старшої профільної школи з орієнтацією на її широку диференціацію, індивідуалізацію, варіативність, багатопрофільність.

Профільна школа і компетентнісна освіта природно пов'язані між собою за своєю сутністю, адже однією із головних значущих категорій тут виступає *формування соціально успішної особистості*.

Система профільної освіти як інноваційна дидактична система дає можливість найповніше реалізувати особистісно зорієнтований та компетентнісний підходи до навчання і виховання завдяки створенню сприятливих умов для врахування індивідуальних особливостей, інтересів, потреб учнів. Адже саме в умовах профільної освіти йдеться про усвідомлений вибір профільних предметів, високий рівень мотивації до навчання, наявність уявлень про особливості майбутньої професії, про сенс життя та життєві перспективи. Профільна освіта відкриває широкі перспективи для подальшого розвитку вже сформованих компетентностей, для руху учня *від вибору навчальної дисципліни до свідомого вільного життєвого вибору*.

У Ніжинському ліцеї Ніжинської міської ради при НДУ імені Миколи Гоголя склалася модель профільної організації навчання, в якій враховуються етапи самовизначення особистості дитини від вступу до ліцею до вибору вищого навчального закладу. У зв'язку з цим профільна освіта у закладі представляє собою систему педагогічної, психологічної, інформаційної та організаційної підтримки ліцеїстів, що сприяє їх самовизначенню щодо майбутньої професії, формуванню складових соціальної компетентності.

Ліцей є життєвим простором, «в якому дитина не тільки готується до життя, а й живе, де реалізує свої базові потреби та інтереси» (І.Г. Єрмаков).

Система профільної освіти у ліцеї адаптує до змін у суспільстві, зберігаючи накопичений досвід і традиції як основу фундаментальності.

Важливим фактором, який позитивно впливає на становлення соціальної компетентності старшокласників в умовах освітньої системи ліцею є те, що старший шкільний вік є сенситивним у формуванні світогляду, виробленні стратегії життя, професійному самовизначенні. Зокрема у підлітковому віці процес соціалізації починає набувати нового забарвлення. З'являється свідоме бажання засвоєння правил взаємодії та спілкування.

Методологічні засади Концепції

Методологічною основою Концепції є об'єктивний закономірний зв'язок між побудовою навчання та ходом загального розвитку учнів, гуманістичний підхід до розвитку особистості, положення компетентнісного підходу в освіті та принципи організації профільної освіти.

Компетентнісний підхід є системним і характеризується особистісним та діяльнісним аспектами, тобто має гуманістичну та практичну спрямованість. Він не може протиставлятися знанням, умінням, навичкам (ЗУНам), оскільки підкреслює роль досвіду, умінь практично реалізувати знання. Разом з тим компетентнісний підхід не тотожний ЗУНівському, оскільки він встановлює підпорядкованість знань умінням (І.Зимня).

Компетентнісний підхід передбачає окреслення чіткого кола компетенцій, тобто необхідного комплексу знань, навичок, ставлень та досвіду, що дає змогу ефективно виконувати певну діяльність або певну функцію. Навчальний процес спрямовується на набуття учнями важливих компетентностей, тобто загальних здатностей особистості виконувати певний вид діяльності.

Особистісно-зорієнтований підхід вимагає визнання особистості як продукту соціального розвитку, носія культури, права на повагу, що передбачає опору на природний процес саморозвитку здібностей, самовизначення, самореалізацію, самоутвердження, створення для цього відповідних умов. Особистісно-орієнтоване виховання – це утвердження людини як найвищої цінності, навколо якої ґрунтуються всі інші суспільні пріоритети (І.Д. Бех). Даний підхід поєднує навчання й виховання в єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту, розвитку особистості учня як суб'єкта діяльності і соціальних стосунків.

Діяльнісний підхід узгоджується з метою та сутністю компетентнісного підходу, спрямований на організацію діяльності суб'єкта, в якій він був би активним у пізнанні, праці, спілкуванні, своєму розвитку.

Особистісний, діяльнісний і компетентнісний підходи знаходяться в діалектичній єдності, тому що особистість виступає суб'єктом діяльності, яка, у свою чергу, поряд з іншими факторами, визначає особистісний розвиток людини і забезпечує формування її компетентностей.

Для успішної реалізації потенціалу компетентнісного підходу необхідно подальше визначення сутності поняття «соціальна компетентність» та вивчення її структури.

II. СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ», СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНОСТІ

У «Критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти» *компетентність* визначається «як загальна здатність, яка базується на знаннях, уміннях, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню».

На думку основоположника педагогіки життєтворчості І. Єрмакова, *компетентність* – це підхід до знання як інструменту розв'язання життєвих проблем, прийняття ефективних рішень у різних сферах життєдіяльності людини, це загальна здібність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, набутих завдяки навчанню, вихованню, інтеграції у простір соціальних і культурних відношень, міжособистісної інтеграції та спілкування

«...Під *компетентністю* людини, пише О. Пометун, педагоги розуміють спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності».

Кожна компетентність побудована на комбінації взаємовідповідних пізнавальних відношень та практичних навичок, цінностей, знань і вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії.

Формування в учнів соціальної компетентності співвідноситься із загальною метою будь-якої освітньої системи - розвиток особистості як суб'єкта соціальної взаємодії у єдності когнітивної, пізнавальної, емоційно-вольової, ціннісно-мотиваційної сфер.

Соціально компетентна особистість уміє визначати власне місце в житті суспільства, проектувати стратегії свого життя відповідно до соціальних норм і правил, ураховувати інтереси та потреби різних соціальних груп, індивідумів, здатна адекватно оцінювати навколишню дійсність на основі повноти знань, продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі, команді, виконувати різні ролі та функції в колективі, брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання.

Українські педагоги включають соціальну компетентність до переліку ключових компетентностей, що інтегровані у зміст навчально-виховного процесу, їх формування пронизує викладання усіх навчальних предметів.

У «Державному стандарті базової і повної загальної освіти» (*затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392*) соціальна компетентність визначається як здатність особистості продуктивно співпрацювати з партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі.

Педагогічний колектив ліцею орієнтується на визначення цього поняття Докторович М.О., яка розглядає **соціальну компетентність випускника** школи як *«придбану інтегровану здатність особистості гнучко орієнтуватися в постійно мінливих соціальних умовах та ефективно взаємодіяти з соціальним середовищем»*.

Соціальна компетентність як інтегрована характеристика особистості дає можливість ефективно вибудовувати свою поведінку в залежності від ситуації й у відповідності з прийнятими в соціумі на даний момент нормами й цінностями.

Структурними компонентами соціальної компетентності старшокласників є: *ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний та особистісний (регулятивний) (додаток 1)*.

Системоутворювальним компонентом соціальної компетентності є **ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНИЙ**, оскільки у своїй діяльності особистість керується переконаннями, системою цінностей, що визначають всі цільові установки поведінки особи, здатність до планування власного життєвого сценарію. Мотивацію поведінки особистості визначають цінності, соціальні та політичні переконання і думки, а також уявлення людини про те, яке місце вона сама та інші займають у суспільстві і в складових його організаціях.

Без усталених особистісних ціннісних орієнтирів не можливий розвиток моральних якостей особистості (гідність, щирість, совість, чесність, відповідальність, толерантність).

Соціально значущі якості особистості формуються тільки у зв'язку зі значимими для особистості цілями. Відповідно важливу роль у розвитку складових соціальної компетентності відіграє мотивація навчально-пізнавальної діяльності учнів, їх вчинків.

КОГНІТИВНИЙ КОМПОНЕНТ - характеризується наявністю сукупності знань і уявлень індивіда про соціальну дійсність та про самого себе, необхідних для продуктивної діяльності, включає складові: знання соціальних норм; знання про суспільство, виробництво; знання про способи діяльності, уже здобуті суспільством; здатність до розуміння й моделювання соціальних явищ; знання з навчальних дисциплін; соціальний інтелект - набір психічних властивостей особистості, який дозволяє людині шляхом розумових операцій ефективно взаємодіяти з іншими людьми.

ОПЕРАЦІЙНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ - характеризується наявністю певного соціального досвіду, навичок, необхідних для ефективної взаємодії із суспільством, включає складові: комунікативно-організаторські уміння; навички ефективної взаємодії з соціумом (уміння обирати конструктивні форми взаємодії й побудови стосунків, вміння виходити з конфліктної ситуації); уміння діяти адекватно ситуації (здатність обирати навички і вміння залежно від ситуації); готовність і здатність приймати рішення; уміння розв'язувати проблемні завдання; загальнонавчальні вміння; творчі вміння.

ОСОБИСТІСНИЙ (РЕГУЛЯТИВНИЙ) КОМПОНЕНТ – характеризується механізмами саморегуляції особистості, керуванням почуттями, самостійністю, включає складові: відповідальність; самоорганізація; самоаналіз; самооцінка; самоконтроль з метою самокорекції; самовдосконалення; здатність до професійного самовизначення; інтелектуальні здібності.

Поняття «соціальна компетентність» вживається як назва однієї із ключових компетентностей, але, за своїм змістом, є одночасно узагальнювальним поняттям, що об'єднує в собі елементи всіх ключових компетентностей як базових цінностей, від яких залежить успішність життя особистості в майбутньому.

Ураховавши особливості профільної освіти в умовах ліцею можна стверджувати: для того, щоб особистість визначилася із майбутньою професією, здобула підготовку для продовження освіти у ВНЗ, стала соціально успішною, вона повинна оволодіти не лише ключовими, а й предметними компетентностями. Отже, можна виділити наступні **підкомпетентності соціальної компетентності**:

- *громадянська* (знання правових норм, здатність орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя);
- *комунікативна* (вміння будувати стосунки з іншими людьми, виступати перед аудиторією);
- *моральна (духовна)* (наявність ціннісних орієнтацій);
- *навчально-пізнавальна* (вміння самостійно опановувати новий навчальний матеріал, поповнювати професійні знання);

- *мовленнєва* (вміння адекватно і доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях, будувати усне й письмове висловлювання, володіння іноземними мовами);
- *побутова* (володіння елементарними навичками побутового обіходу);
- *екстремальна* (поведінка адекватна ситуації, або нормальна реакція на ненормальні події);
- *інформаційна* (здатність учня орієнтуватись в інформаційному просторі, володіти й оперувати інформацією відповідно до потреб ринку праці); формування інформаційної компетентності як однієї із ключових передбачає обов'язкове використання в навчальному процесі комп'ютерної техніки й медіазасобів і забезпечення оволодіння учнів прийомами опрацювання інформації.
- *здоров'язберезувальна* (характеристики, властивості учня, спрямовані на збереження фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я – свого та оточуючих);
- *полікультурна* (оволодіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, моделями толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами);
- *предметні компетентності* (забезпечуються засобами викладання навчальних предметів).

Процес формування соціальної компетентності є складним, багатоаспектним педагогічним явищем і має бути спрямованим на особистісне зростання ліцеїстів, їх соціальне і життєве самовизначення.

III. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЛІЦЕЮ

Мета формування соціально компетентної, творчої, високоморальної особистості випускника ліцею є зумовленою соціальним запитом суспільства, визначає спрямованість педагогічних впливів, систему методів, форм, засобів навчально-виховної роботи.

Мета конкретизується у *завданнях*:

- 1) Засвоєння ліцеїстами знань, вироблення стійких навичок соціально компетентної поведінки;
- 2) Створення єдиного соціально-розвивального середовища в життєдіяльності учнів і педагогів ліцею;
- 3) Створення та вдосконалення системи формування компетентностей, необхідних для вступу й навчання у вищих навчальних закладах, здійснення професійної підготовки за різними профілями;

- 4) Інтеграція, скоординованість, гармонійність факторів впливу суб'єктів виховного процесу (учителів, учнів, батьків, громадськості) на процес становлення соціально компетентного випускника ліцею.

Основні ідеї, вихідні положення процесу формування соціально компетентної особистості випускника, що здатні регулювати взаємодію всіх його суб'єктів, відображають *принципи*.

Окрім традиційних наукових принципів навчання й виховання (цілеспрямованості, послідовності, систематичності, доступності, свідомості й активності, індивідуалізації й диференціації тощо), можна визначити специфічні ***принципи формування соціальної компетентності***:

культуrowідповідності - основою цього принципу є положення А.Дістервега та теорія С.Й.Гессена, згідно з якою чим більшим є радіус культури і культурних цінностей, що оточують особистість, тим вищим є рівень її моральності, свободи, відповідальності;

системності, вимагає єдності форм, засобів, прийомів вирішення різних професійних завдань, логічного взаємозв'язку всіх етапів педагогічного процесу.

гуманізації та демократизації освіти - полягає в утвердженні особистості учня як найвищої соціальної цінності, в найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб; означає організацію навчального процесу відповідно до умов розвитку суспільства і тенденцій розвитку цивілізації, співробітництво педагогів і учнів як суб'єктів учіння, де останні є повноправними учасниками навчального процесу і творцями власного самовдосконалення;

індивідуалізації і диференціації – передбачає врахування індивідуально-психологічних особливостей учнів, створення умов для вільної реалізації завданих природою здібностей і можливостей; спеціалізацію навчального процесу для різних груп учнів;

профілізації – полягає у створенні умов для диференціації змісту навчання старшокласників, врахуванні запитів і професійних планів учнів; забезпеченні поглибленого вивчення окремих предметів,

пріоритету розвивального навчання, згідно з яким знання, які закладаються в зміст освіти, є не метою, а засобом навчання, розвитку особистості, її сприйняття, мислення, пам'яті, специфічних творчих здібностей та інших якостей.

емоційно-чуттєвої домінанти - ґрунтується на психологічному механізмі усвідомлення особистістю життєвих явищ і норм шляхом активізації емоційно-образних форм свідомості. Моральні норми і вимоги стають основою поведінки особистості тільки тоді, коли вони не лише пізнаються, а й є об'єктом емоційно-ціннісного ставлення.

забезпеченні пріоритетності загальнолюдських і громадянських цінностей у формуванні особистості;

інформатизації освіти - дозволяє враховувати множинність напрямів використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у початково-виховному процесі;

педагогіки співробітництва - ставлення до навчання як творчої взаємодії вчителя та учня;

діалогу культур, згідно з яким розуміння будь-якого поняття, явища можливе за умови його розгляду у просторі різних культурних розумінь (від минулого до теперішнього), а також у площині сьогодення (у дискусії та взаємодоповненні сучасних культур)

відповідність освіти потребам особистості учня і вчителя, суспільства і держави;

пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей у формуванні особистості.

В умовах профільної освіти учні здійснюють реальний відповідальний вибір профілю навчання, рівня вивчення окремих дисциплін, видів дослідницької, проектної, організаційної діяльності, професійних проб і допрофесійної підготовки. Від обраного профілю залежить спектр вибору можливостей продовження навчання у ВНЗ, що призводить до підвищення рівня відповідальності за вибір.

Зміст кожного з принципів дозволяє зрозуміти основні підходи, яких слід дотримуватися під час розробки конкретних педагогічних технологій.

ІV. КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ В УЧНІВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Основним критерієм ефективності профільної освіти є те, наскільки вона сприяє формуванню соціально компетентної особистості випускника.

З метою педагогічної діагностики сформованості компонентів соціальної компетентності використовуються відповідні критерії (*мотиваційний, когнітивний, праксеологічний, рефлексивний*) та їх показники.

Показниками *мотиваційного* критерію є наявність в учня: гуманістичного світогляду; соціальних уявлень та системи цінностей особистості; позитивна соціальна спрямованість; мотивації до навчання і громадської діяльності; толерантності.

До показників *когнітивного* критерію належать: наявність предметних знань; соціальний інтелект; знання життєвих криз; розуміння соціальної дійсності; здатність до розуміння й моделювання соціальних явищ; інтелектуальна лабільність (здатності переключення уваги, вміння швидко переходити з рішення одних задач на виконання інших); дивергентне мислення (спрямоване на те, щоб породити безліч різних варіантів розв'язання задачі); гарна успішність.

Показники *праксеологічного* критерію: учень володіє розмаїттям технік поведінки; соціально активний (бере участь у змаганнях, конкурсах, олімпіадах, громадському житті класу); учень успішно адаптувався до нових умов навчання та

виховання в ліцеї: вільно спілкується з однокласниками, викладачами, не виявляє особливого хвилювання під час відповіді біля дошки; ліцею; володіє комунікативними та організаторськими здібностями; проявляє ініціативу в спілкуванні, прагне до контактів з людьми, швидко знаходить друзів, не розгублюється в новій обстановці; в учня сформовані навчальні та творчих уміння і навички, необхідні для професійного самовизначення; уміння виходити з конфліктної ситуації та діяти адекватно ситуації; розв'язувати проблемні ситуації.

Показниками *рефлексивного* критерію є: самовизначення учня (сформованість власного «Я»); усвідомлення себе суб'єктом власного життя; усвідомлення себе суб'єктом історичного процесу (в Україні, у світі); саморегуляція; керування почуттями; самостійність, відповідальність; самопізнання; самоконтроль, самореалізація; інтелектуальна лабільність; психосексуальна грамотність; збереження непорушним пропріуму (тих аспектів особистості, що роблять її унікальною); впевненість учня в собі, стійкість намірів, реалістичність поглядів, уміння розподіляти сили, здатність контролювати власні дії, володіння собою в різних ситуаціях; високий рівень суб'єктивного контролю (інтернальності) над будь-якими значущими ситуаціями; переконання, що більшість важливих подій в житті є результатом його власних дій; здатність керувати подіями і нести відповідальність за свої вчинки, життя та долю; наявність власного професійного плану, об'єктивна оцінка своїх можливостей у відповідності до вимог обраної професійної діяльності.

На основі критеріальних характеристик сформованості соціальної компетентності випускників ліцею визначено наступні рівні: високий, вище середнього, середній, нижче середнього, низький (*додаток 3*).

V. ЗМІСТ, МЕТОДИ І ФОРМИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛІЦЕЇСТА

В умовах компетентнісно орієнтованої побудови освітнього процесу *змістом профільної освіти* є не тільки засвоєння обсягу відповідних предметних знань, а й оволодіння способами навчальної і творчої діяльності.

Оскільки підручники не повною мірою забезпечують формування ключових компетентностей, бо орієнтовані, головним чином на репродуктивну роботу, виникає потреба у *наповненні змісту* освітнього процесу елементами соціальної спрямованості, *оновлення його* на засадах цілеспрямованого використання надбань національної та світової культур, залученні дітей до розв'язання суспільно значущих і особистісних життєвих проблем, використання особисто важливої для дитини інформації, задіяння емоційної сфери учнів.

Соціально обумовленими є принципи відбору змісту освіти - інформаційної ємності та соціальної ефективності.

Ефективність профільної освіти визначається не стільки за обсягом отриманих знань та умінь, як за результативністю їх транспортування в ціннісні настанови, формування культури. Таким чином, зміст навчально-виховного процесу має бути позбавлений від зайвої деталізації, затеоретизованості, зокрема при навчанні непрофільних дисциплін, спрямований на формування у дитини знань про механізми функціонування організацій і суспільства в цілому, про свою роль і роль інших людей у соціумі, способи функціонування громадянина у політичному, правовому, економічному, соціальному полі держави, на формування *ціннісного ставлення до:*

суспільства і держави - виявляється в усвідомленні себе як громадянина України, у патріотизмі, правосвідомості, політичній культурі та культурі міжетнічних відносин;

людей - виявляється в усвідомленні цінності прав людей, їх здоров'я, прояві відповідальності, чесності, працелюбності, справедливості, гідності, милосердя, толерантності, доброзичливості, готовності допомогти іншим, вмінні працювати з іншими; протистояти виявам несправедливості, жорстокості; вмінні запобігати конфліктам, справедливому і шляхетному ставленні до інших людей;

себе - виявляється в усвідомленні себе як особистості, спроможної впливати на ситуацію, суб'єкта громадянського суспільства, який може і має впливати на долю країни; у здатності орієнтуватися та пристосовуватися до нових умов життя, конструктивно на них впливати; передбачає вихованість у дітей та учнівської молоді культури пізнання власного внутрішнього світу, сформованість у зростаючої особистості вміння цінувати себе як носія фізичних, духовних та соціальних сил, сформованість вміння вести здоровий спосіб життя;

праці - виявляється у готовності до свідомого професійного самовизначення, у розумінні дитиною особистої значущості праці як джерела саморозвитку і самовдосконалення;

природи - виявляється в усвідомленні функцій природи в житті людини та її самоцінності; почутті особистої причетності до збереження природних багатств, відповідальності за них; здатності особистості гармонійно співіснувати з природою; здійсненні природоохоронної діяльності з власної ініціативи.

Не зважаючи на пріоритетність практичної складової навчання як стратегії компетентного підходу **в умовах профільної освіти ліцею важливо не втратити фундаментальність** теоретичних знань з навчальних дисциплін, що необхідні для продовження навчання у ВНЗ, подальшої професійної діяльності. Реалізації даного напрямку освітньої діяльності ліцею сприяє ефективне використання *варіативної складової* навчального плану: введення факультативів, курсів за вибором, консультацій з підготовки до ЗНО, які поглиблюють предметні знання з певного профілю, задовольняють навчально-пізнавальні інтереси учнів.

На думку І.Д. Бега, педагогіка розвитку (а не педагогіка знань) може забезпечити розвиток у суб'єкта **компетентності вищого рівня**. Принциповим моментом компетентності вищого рівня є те, що він безпосередньо залежить від якості навчальних здобутків, які повинні трансформуватися у систему компетентностей суб'єкта. Лише власне наукові (теоретичні) надбання мають достатній потенціал для такої компетентності. Якщо за діяльнісного підходу фрагменти практики виступали засобом формування знань як переконань, то за компетентнісного підходу ця формула змінюється: навчальні надбання стають засобом досягнення цілі формування людини досвідченої.

Умовами для включення механізмів компетентності є формування і розвиток в учнів умінь діяти, застосовувати знання та досвід в проблемних умовах, коли не спрацьовують типові варіанти рішення. Відповідно визначальною рисою технологій формування соціальної компетентності є ініціативність, самостійна відповідальна діяльність учнів, задіяння та розвиток їх творчого потенціалу, акцент на розвиток уміння самостійного опрацювання додаткових джерел.

Результативність процесу формування соціальної компетентності зумовлюється тим, наскільки ті чи інші *форми, методи* стимулюють розвиток самоорганізації, самостійності, спрямовані на активну взаємодію молодої людини з учителем та однолітками, самостійне і спільне прийняття рішень, що має бути вирішальною передумовою їх громадянської активності в майбутньому.

Формування компетентностей може бути реалізоване на основі відповідної системи навчальних завдань, критеріями ефективності яких є міра оволодіння досвідом:

- вирішення практичних проблем;
- мотивованого ставлення до процесу і результату пізнання;
- усвідомлення та висловлення особистої позиції в тих чи інших питаннях;
- побудови конструктивних відносин з іншими дітьми, враховування точки зору інших людей;

- критичного аналізу проблем;
- здійснення вибору засобів і форм здійснення навчальних завдань та звітності за їх виконання;
- знаходження нових ідей та методів роботи, постановки нових задач;
- обґрунтування власних дій, їх переосмислення та передбачення можливих наслідків вчинків;
- аналізу отриманого результату;
- здійснення самооцінки, що ґрунтується на самостійному аналізі й оцінці власної діяльності.

Із численного арсеналу **технологій та методів навчання** адекватними завданням компетентнісного підходу є *інтерактивні технології* (діалогове навчання); *проектні технології*, *технологію розвитку критичного мислення*, *проблемного навчання*, *розвивального навчання*, *сучасні інформаційно-комунікаційні технології*, *диспути*, *частково-пошукові та дослідницькі методи навчання*.

У рамках профільної освіти ліцею учень на практиці випробовує усе розмаїття організаційних **форм** навчальних занять – факультативні, додаткові індивідуальні заняття, групові консультації, лекції, семінари, лабораторні, практичні заняття, навчальні екскурсії, заліки, урок-захист творчих проектів, уроки-суди, урок «усний журнал», уроки-конференції, уроки-інтерв'ю, уроки-драматизації, відеоуроки, уроки-твори, уроки-вікторини. Такий досвід необхідний для успішної адаптації випускників ліцею до навчання у ВНЗ.

Індивідуальна форма організації навчальної діяльності сприяє становленню самостійності, активності, відповідальності ліцеїстів, проте не дає змоги забезпечити взаємодію учнів. *Робота в парах, в змінних групах, колективна творча робота*, забезпечує актуалізацію як досвіду самостійної діяльності, так і розвиток комунікативно-організаторських здібностей, формування навичок спільної роботи над виконанням навчального завдання.

Значні освітні можливості має Ліцейське наукове товариство (ЛНТ). Учні-члени ЛНТ здобувають досвід *наукової, дослідно-експериментальної, конструкторської, винахідницької, раціоналізаторської* діяльності у рамках функціонування МАН України.

Учительське **оцінювання навчальних досягнень учнів** доповнюється самоконтролем і самооцінюванням, рейтинговими, накопичувальними системами оцінювання, створенням портфоліо як інструменту для представлення учнем своїх досягнень у школі. Оцінка є додатковим освітнім ресурсом. Більш істотним для учня є визнання його досягнень. Контролем і оцінкою забезпечується не тільки результат, але, головним чином, процес навчання, тобто ті трансформації, які здійснює учень при засвоєнні навчального матеріалу.

Психолого-педагогічний супровід процесу формування соціальної компетентності учнів передбачає:

1) *психодіагностичну роботу*:

- проведення комплексу психодіагностичних методик з метою дослідження рівня розвитку соціальної компетентності ліцеїстів;
- тестування і анкетування, створення циклограми їх проведення;

2) *розвивальну роботу*, зокрема проведення з учнями профорієнтаційних та розвивальних занять з метою розвитку соціальної компетентності:

- соціальних уявлень;
- мотиваційного компоненту діяльності;
- комунікативних умінь та навичок;
- навичок саморегуляції;
- відповідальності;

3) *просвітницьку роботу*, яка передбачає надання психологом необхідної інформації учителям, батькам, учням щодо поняття соціальної компетентності, особливостей її формування та розвитку.

VI. ФОРМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Освітня діяльність ліцею з розроблення та апробації технологій формування соціальної компетентності є сукупністю дидактичних, управлінських та виховних інновацій.

Виховна діяльність ліцею є підпорядкованою завданням формування соціально компетентного випускника ліцею, являє собою комплекс послідовних і цілеспрямованих дій, що забезпечують перехід від «педагогіки заходів» до педагогіки цілеспрямованого і свідомого формування особистісних рис і якостей молоді людини.

Виховання є інструментом передачі людині соціального (культурного) досвіду, який сприяє становленню учня як творця та проектувальника свого життя.

Основними **формами** виховної роботи в ліцеї є:

- **пізнавально-розвивальні форми** (моделювання конфліктних ситуацій та шляхів виходу з них, дискусії, дебати, тематичні години спілкування, усні журнали, бесіди, просвітницька робота із запобігання протиправній поведінці, наркоманії, алкоголізму, захворюванню на ВІЛ/СНІД, ділові зустрічі, зустрічі з представниками різних професій, працівниками служби зайнятості, випускниками ліцею, «Ярмарок професій», екскурсії, походи «Найкращі місця Чернігівщини», «Подорожуємо Україною», очно-заочні екскурсії у вищі навчальні заклади міста та України, перегляд та обговорення фільмів на морально-етичні теми, правова гра «Суд», відвідування театрів, виставок, музеїв, концертів, ведення класного архіву професійного визначення, інтелектуальні аукціони тощо);
- **цільові проекти та акції** («Добро починається з тебе», «Ветеран живе поруч», «Моральний вчинок», «Зігрій душу ближньому», «Серце до серця», робота екологічного клубу «СТОП», публікації творчих робіт ліцеїстів, фотовиставки, виставки творчих робіт учнів, літературна вітальня «Сонце у долонях», фестивалі, робота волонтерського загону «Полум'яні серця», операція «Соціальна реклама», індивідуальні творчі завдання);
- **колективні творчі справи** (створення проектів «Моя професія», «Ліцей майбутнього», творчі звіти учнів перед батьками «Країна творчості», підготовка відеорепортажів матеріалів, для ліцейського сайту, періодичних видань, підготовка до вечорів знайомств, свят, позаурочних заходів, проблемні аналізи інформаційних джерел, журналістська проектна робота);
- **гурткова робота** (інтелектуальний клуб «Гра», фотоклуб «Вернісаж», літературна студія, гурток театрального мистецтва «Міст Мірабо», вокальний гурток «Натхнення», євроклуб «Юність», гурток «Патріот», гурток «Полум'яні серця», гореогафічний гурток - гурток «Рівний рівному», фізкультурно-спортивний клуб «Олімп»);

- **управління і самоуправління ліцейським життям** (школа «Лідер» (навчання учнівського активу), засідання органів учнівського самоврядування, вибори президента ліцею, дні самоврядування, діяльність пункту „Довіра”, випуск газет «Ліцеїст», «Юридичне кафе», оформлення класних куточків, лінійки тощо);
- **конкурси, ігри** (художньо-естетичні конкурси міського, обласного та всеукраїнського рівнів, ліцейський чемпіонат з «Брейн-рингу», гра «Найрозумніший», загальноліцейські конкурси учнівських колективів «Мій клас – це клас!», портфоліо ліцеїстів «Я - Особистість», «Міс фото-шарм», спортивна гра «Козацькому роду нема переводу», спортивні змагання, турніри, вікторини);
- **тижні та декади** (громадянського виховання «Громадянин і патріот України сьогодні», родинно-сімейного виховання «Батьки і діти. Діти і батьки. Нерозділиме і одвічне коло», профорієнтації «Моє майбутнє у моїх руках», морально-етичного виховання «Бути на землі людиною», правової освіти «Право і мораль», інтелектуальних ігор, безпеки життєдіяльності);
- **розважальні форми** (загальноліцейські свята «Пишайся, ти – ліцеїст!», «Віват, ліцей!», «Таланти ліцею», «Новорічний калейдоскоп», «Вас запрошує ліцей!» (вечір зустрічі з випускниками), «Кліп-арт», День відкритих дверей, тематичні вечори, сімейні свята, театральні постановки, КВК тощо).

VII. МОНИТОРИНГ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМПЕТЕНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ ВИПУСКНИКА

Для виявлення результативності процесу формування соціальної компетентності випускника ліцею, зокрема рівнів її сформованості використовується система діагностичних методик.

Психолого-педагогічний інструментарій діагностики сформованості показників *ціннісно-мотиваційного* компоненту: методика «Ціннісні орієнтації» (М.Рокіч) - діагностика соціальної спрямованості; методика І.Котова, Є.Рогова – виявлення мотивів навчання школярів; опитувальник «Карта інтересів» А.Голомштока – діагностика професійної спрямованості; диференційно-діагностичний опитувальник «Я надаю перевагу» Є.Клімова – діагностика професійних інтересів.

Для діагностики показників *когнітивного* компоненту використовуються: визначення динаміки рівня успішності учнів шляхом кількісного та якісного аналізу результатів навчальної діяльності (результатів проведення самостійних, контрольних робіт, виконання творчих завдань, участі у ЗНО); методика Рензуллі «Дослідження рівня креативності»; тест Н.Ф. Вандеркіл «Дослідження рівня інтелектуального розвитку»;

Показники *операційно-діяльного* компоненту діагностуються за допомогою опитувальника «Комунікативні й організаторські здібності (КОЗ)» (В.Синявський, Б.Федоришин).

Психолого-педагогічний інструментарій діагностики сформованості показників *Особистісний (регулятивний)* компоненту: опитувальник ВСК (вольового самоконтролю) (А.Зверков, Е. Ейдман) - діагностика самоконтролю; методика «Шкала локус-контроль» (Дж. Роттер, адаптація В.Ядова) - діагностика відповідальності; анкета «Определение уровня познавательной потребности» (В.С. Юркевич) – визначення пізнавальних потреб; методика «Шкала соціально-ситуативної тривожності» Кондаша - визначення рівня адаптивності.

VIII. СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ КАДРІВ

Основними напрямками *підготовки педагогічних кадрів* щодо діяльності з формування соціально компетентної особистості випускника ліцею:

- теоретична підготовка, яка забезпечує засвоєння наукових положень компетентнісного підходу до освіти;
- вивчення, системний аналіз психолого-педагогічної літератури, узагальнення досвіду вітчизняних та зарубіжних педагогів з теорії та практики компетентнісної освіти;
- засвоєння вимог для побудови змісту, вибору форм і методів навчання, критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах компетентнісного підходу;
- розроблення навчально-методичного забезпечення процесу формування ключових та предметних компетенцій: навчальних та методичних посібників, авторських програм окремих факультативів, курсів за вибором, сценаріїв позакласних заходів тощо.
- популяризація здобутків педагогів ліцею шляхом висвітлювання різних аспектів проблеми формування соціально компетентної особистості випускника на засіданнях методичних кафедр ліцею, семінарах, науково-теоретичних і науково-практичних конференціях, інших методичних заходах, у фахових виданнях.

IX. ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ

Загальними *напрямами* реалізації Концепції є:

- співпраця з батьками, громадськістю, науковими установами, зокрема Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти, НДУ ім. М. Гоголя, органами управління освіти, міським методичним кабінетом, іншими навчальними закладами, засобами масової інформації;
- проведення широкого обговорення щодо важливості і особливостей формування в учнів соціальної компетенції шляхом висвітлення досвіду педагогічного колективу на методичних заходах для освітян (семінарах, круглих столах, науково-практичних конференціях), на засіданнях Ради ліцею, Піклувальної ради, батьківських зборів, у засобах ЗМІ, фахових виданнях, на сайті ліцею;
- підвищення якості профільної освіти у ліцеї шляхом створення нових і модернізації існуючих освітніх технологій, орієнтація змісту освіти, методів та форм навчально-виховного процесу на пріоритетність формування соціальної компетенції, модернізація навчальних планів, зокрема його варіативної складової, впровадження індивідуальних навчальних планів;
- забезпечення сприятливих умов для розвитку цілісної системи виявлення, розвитку обдарованих дітей у областях інтелектуальної та творчої діяльності:

створення методичних рекомендацій та програм для навчання й розвитку обдарованої молоді, залучення обдарованої молоді до науково-дослідницької, творчої діяльності, зокрема у Малій академії наук, забезпечення моніторингу розвитку обдарованості;

- активізація діяльності учнівського самоврядування, зокрема учнівського Парламенту ліцею, включення ліцеїстів до створення та впровадження соціальних проєктів (благодійних акцій), вирішення реальних проблем ліцейського життя;
- використання потенціалу психологічної служби для розвитку культури міжособових відносин, толерантності у педагогічному та учнівському колективах.

До **організаційно-педагогічних** умов формування соціальної компетентності відносяться умови, які цілеспрямовано створюються в навчально-виховному процесі ліцею з метою забезпечення ефективності розвитку виокремлених компонентів соціальної компетентності:

1. Навчально-методичні комплекси профільних дисциплін, у яких враховані певні специфічні риси змісту і методик викладання окремих предметів;
2. Навчальна (соціальна) практика - включення у освітній процес спроектованих ситуацій соціалізації, які сприяють оволодінню старшокласниками, соціальним досвідом: участь в соціально значущих проєктах, освоєння системою соціальних ролей (громадянин, професіонал, сім'янин);
3. Розширення мережі гуртків та клубів;
4. Профорієнтаційна робота;
5. Робота з обдарованими та здібними учнями.
6. Робота з батьками;
7. Забезпечення взаємодії між освітніми установами в системі безперервної освіти (школа – ліцей – вуз);
8. Узгодження варіативної складової навчального плану ліцею із потребами, запитами учнів та їх батьків, запровадження індивідуальних планів навчання;
9. Моніторинг процесу формування соціальної компетентності;
10. Робота з підвищення професійної компетентності вчителів щодо формування ключових та предметних компетентностей учнів.

Цілеспрямована й планомірна взаємодія суб'єктів процесу формування соціальної компетентності та функціонально пов'язаних елементів педагогічного процесу, спрямованого на досягнення поставленої мети, відображена у структурно-функціональній **моделі процесу формування соціальної компетентності** (додаток 2).

Таким чином, процес формування соціальної компетентності учнів ліцею є системою, реальність і ефективність якої може бути забезпечена й перевірена в умовах навчально-виховного процесу ліцею.

СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

**СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО КОМПЕТЕНТНОГО ВИПУСКНИКА ЛІЦЕЮ**

ДОДАТОК 2

МЕТА:
формування соціально
компетентного випускника ліцею

ЗАВДАННЯ			
Засвоєння ліцеїстами знань, вироблення стійких навичок соціально компетентної поведінки	Створення єдиного соціально-розвивального середовища в життєдіяльності учнів і педагогів ліцею	Створення та вдосконалення системи формування компетентностей, необхідних для вступу й навчання у вищих навчальних закладах, здійснення допрофесійної підготовки за різними профілями	Інтеграція, скоординованість, гармонійність факторів впливу на процес становлення соціально компетентного випускника ліцею

Культуро відповідності	Системності	Гуманізації та демократизації освіти	Індивідуалізації і диференціації	Профілізації	Пріоритету розвивального навчання	Емоційно-чуттєвої домінанти	Впровадження перспективних освітніх технологій	Інформатизації освіти	Педагогіки співробітництва	Діалогу культур	Відповідність освіти потребам особистості учня і вчителя, суспільства	Пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей у формуванні особистості	Забезпеченні пріоритетності загальнолюдських і громадянських цінностей у формуванні особистості
------------------------	-------------	--------------------------------------	----------------------------------	--------------	-----------------------------------	-----------------------------	--	-----------------------	----------------------------	-----------------	---	---	---

ЗМІСТ: формування складових соціальної компетентності			
Ціннісно-мотиваційний компонент - система соціальних цінностей, наявність ставлень	Когнітивний компонент – сукупність знань, необхідних для продуктивної діяльності	Операційно-діяльнісний компонент – навички, необхідні для ефективної взаємодії із суспільством	Особистісний (регулятивний)- механізми саморегуляції особистості

формування підкомпетентностей (ключових та предметних компетентностей)										
громадянська	моральна (духовна)	навчально-пізнавальна	мовленнєва	комунікативна	побутова	екстремальна	інформаційна	здоров'язбережувальна	полікультурна	предметні компетентності

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ									
Навчально-методичні комплекси профільних дисциплін	Навчальна (соціальна) та практика	Мережія гуртків та клубів	Позакласна робота	Профпрорієнтаційна робота	Робота з батьками	Варіативна складова навчального плану	Зв'язки з НДУ ім. М. Гололя та іншими ВНЗ	Підвищення професійної компетентності вчителів	Моніторинг процесу формування соціал.компетентності

РЕЗУЛЬТАТ: сформованість соціально компетентного випускника ліцею

**РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ВИПУСКНИКА ЛЦЕЮ**

Структурні компоненти соціальної компетентності	Рівні сформованості соціальної компетентності
Високий	
Ціннісно-мотиваційний компонент	В учня наявна широка система ціннісних орієнтацій (цінності особистого життя, професійної самореалізації, цінності самоствердження, спілкування, прийняття інших людей, етичні цінності й т.д.), якими він керується в житті, висока мотивація до навчання, що проявляється в таких провідних мотивах, як мотиви саморозвитку, соціально значущі, пізнавальні мотиви;
Когнітивний компонент	Учень має високий рівень розумового розвитку, який проявляється в володінні основними розумовими операціями (аналіз, синтез, порівнянням класифікація, систематизація, узагальнення й т.д.), має розвинені на високому рівні психічні пізнавальні процеси (відчуття, сприймання, пам'ять, увага, уява, мислення), володіє уміньми навчальної діяльності, які успішно використовуються ним під час вивчення будь-яких навчальних дисциплін, а також необхідні для оволодіння знаннями з окремої галузі чи окремої навчальної дисципліни
Операційно-діяльнісний компонент	Учень успішно адаптується до нових соціальних умов, не проявляючи тривожності з приводу ситуацій, пов'язаних зі школою, спілкуванням із учителем, ситуацій, які аналізують уявлення про себе, ситуацій спілкування. Учень вільно спілкується з оточуючими, не виявляє хвилювання під час виступів перед аудиторією, має гарну успішність, бере участь у змаганнях, конкурсах, олімпіадах, громадському житті. Учень володіє високим рівнем комунікативних та організаторських здібностей. Для нього характерні швидка орієнтація в складних ситуаціях, він ініціативний, віддає перевагу у важкій справі чи в складній ситуації приймати самостійні рішення, відстоювати свою точку зору й домагається, щоб вона була прийнята. Вільно відчуває себе в незнайомій компанії, уміє організовувати колективні справи;
Особистісний (регулятивний)	Учень характеризується емоційною стійкістю, добре володіє собою в різних ситуаціях. Для нього притаманні внутрішній спокій, упевненість у собі, які звільняють від страху перед невідомим, підвищують готовність до прийняття нового, неочікуваного і, як

	<p>правило, поєднуються зі свободою вчинків, тенденції до новаторства. В учня наявний високий рівень суб'єктивного контролю (інтернальності) над будь-якими значущими ситуаціями. Учень вважає, що більшість важливих подій у житті є результатом його власних дій, бачить зв'язок між своїми вчинками й значущими для нього подіями, переконаний, що він може ними керувати, унаслідок чого відчуває відповідальність за свої вчинки, життя та долю. В учня наявне широке коло провідних інтересів, які спрямовані на сфери відповідної діяльності (науки, навчальні предмети), профіль навчання співпадає з відповідним типом професії й видом діяльності (які передбачені певним профілем навчання).</p>
Вище середнього	
Ціннісно-мотиваційний компонент	<p>В учня наявна система ціннісних орієнтацій (цінності особистого життя, професійної самореалізації, цінності самоствердження, спілкування, прийняття інших людей, етичні цінності й т.д.), якими він керується в житті, достатньо високий рівень мотивації до навчання проявляється в таких провідних мотивах, як мотиви саморозвитку, соціально значущі, пізнавальні мотиви;</p>
Когнітивний компонент	<p>Учень має рівень розумового розвитку вище середнього. Він характеризується тим, що учень на достатньому рівні володіє основними розумовими операціями (аналіз, синтез, порівнянням класифікація, систематизація, узагальнення й т.д.), має достатньо розвинені психічні пізнавальні процеси (відчуття, сприймання, пам'ять, увага, уява, мислення), володіє вміннями навчальної діяльності, які використовуються під час вивчення будь-яких навчальних дисциплін, а також необхідні для оволодіння знаннями з окремої галузі чи окремої навчальної дисципліни;</p>
Операційно-діяльнісний компонент	<p>учень успішно адаптується до нових соціальних умов, лише іноді проявляючи дещо підвищену тривожність із приводу ситуацій, пов'язаних зі школою, спілкуванням із вчителем, ситуацій, які аналізують уявлення про себе, ситуацій спілкування. Учень досить вільно спілкується з оточуючими, не виявляє особливого хвилювання під час виступів перед аудиторією, має гарну успішність, бере участь у змаганнях, конкурсах, олімпіадах, громадському житті. Учень добре володіє комунікативними та організаторськими вміннями та навичками, не розгублюється в новій обстановці, швидко знаходить друзів, постійно прагне розширити коло знайомих, займається громадською діяльністю, допомагає</p>

	близьким, друзям, проявляє ініціативу в спілкуванні, із задоволенням приймає участь в організації громадських заходів, здатний прийняти самостійне рішення в складній ситуації;
Особистісний (регулятивний)	Учень характеризується як емоційно стійка особистість, здатна володіти собою в різних ситуаціях, упевнена в собі, своїх вчинках; учень упевнений у собі, працездатний, уміє розподіляти зусилля, здатний контролювати свої вчинки. Учень притаманний суб'єктивний контроль (інтернальність) над життєвими ситуаціями, який проявляється в переконанні, що більшість важливих подій в житті є результатом його власних дій, якими він майже завжди може керувати, відчуває відповідальність за свої вчинки, життя та долю. В учня наявне коло провідних інтересів, які спрямовані на сфери відповідної діяльності (науки, навчальні предмети), профіль навчання здебільшого співпадає з відповідним типом професії й видом діяльності (які передбачені певним профілем навчання).
<u>Середній рівень</u>	
Ціннісно-мотиваційний компонент	В учня наявне обмежене коло ціннісних орієнтацій, обмежене коло мотивів навчальної діяльності;
Когнітивний компонент	Учень має середній рівень розумового розвитку, який проявляється в неоднаковому рівні володіння основними розумовими операціями (аналіз, синтез, порівнянням класифікація, систематизація, узагальнення й т.д.), має неоднаково розвинені психічні пізнавальні процеси (відчуття, сприймання, пам'ять, увага, уява, мислення), частково володіє уміньми навчальної діяльності, які використовуються під час вивчення будь-яких навчальних дисциплін, а також необхідні для оволодіння знаннями з окремої галузі чи окремої навчальної дисципліни середній рівень розумового розвитку;
Операційно-діяльнісний компонент	Учень адаптується до нових соціальних умов, проте виявляє високий рівень тривожності з приводу ситуацій пов'язаних зі школою, спілкуванням із вчителем, ситуацій, які аналізують уявлення про себе, ситуацій спілкування. Учень притаманний середній рівень прояву комунікативних та організаторських здібностей. Володіючи в цілому середніми показниками, учень прагне до контактів з людьми, не обмежує коло знайомих, відстоює свою думку, планує роботу. Однак "потенціал" цих здібностей не виділяється високою стійкістю;
Особистісний (регулятивний)	Учень характеризується як емоційно стійка особистість, проте іноді можливі прояви спонтанності та

	імпульсивності, зростання внутрішньої напруженості, пов'язаної із прагненням проконтролювати кожен нюанс власної поведінки й тривогою з приводу її спонтанності. Учень вважає, що більшість важливих подій у житті є результатом його власних дій, проте іноді не бачить зв'язку між своїми вчинками й значущими для нього подіями, вважає себе не завжди здатним контролювати розвиток цих подій. Обраний учнем профіль для навчання не завжди співпадає із спрямованістю провідних інтересів учнів на сфері відповідної діяльності та з відповідним типом професії та видом діяльності.
Нижче середнього	
Ціннісно-мотиваційний компонент	В учня наявне дуже обмежене коло ціннісних орієнтацій, дуже обмежене коло мотивів навчальної діяльності;
Когнітивний компонент	учень має рівень розумового розвитку нижче середнього, який проявляється в частковому володінні основними розумовими операціями (аналіз, синтез, порівнянням класифікація, систематизація, узагальнення й т.д.), розвитком психічних пізнавальних процесів нижче середнього рівня (відчуття, сприймання, пам'ять, увага, уява, мислення), частковим володінням уміннями навчальної діяльності, які використовуються під час вивчення будь-яких навчальних дисциплін, а також необхідні для оволодіння знаннями з окремої галузі чи окремої навчальної дисципліни;
Операційно-діяльнісний компонент	Учень погано адаптується до нових соціальних умов, проявляючи високий рівень тривожності з приводу ситуацій пов'язаних зі школою, спілкуванням із вчителем, ситуацій, які аналізують уявлення про себе, ситуацій спілкування. Комунікативні та організаторські здібності учня знаходяться на рівні нижче середнього. Він не прагне до спілкування, відчуває себе ніяково в новій компанії, колективі, віддає перевагу проводити час наодинці, обмежує коло знайомих, відчуває труднощі у встановленні контактів із людьми та під час виступів перед аудиторією, погано орієнтується в незнайомій ситуації, не відстоює свою точку зору, важко сприймає образи. Проявлення ініціативи в громадській діяльності занижено. У багатьох справах ігнорується прийняття самостійних рішень;
Особистісний (регулятивний)	Поведінка учня характеризується частими проявами спонтанності й імпульсивності в поєднанні з образливістю. Учень не завжди бачить зв'язку між своїми вчинками й значущими для нього подіями, не вважає себе здатним контролювати розвиток цих подій і вважає, що більшість із них є результатом випадку або

	дій інших людей. В учня обмежена спрямованість провідних інтересів на певні сфери діяльності, типи професії та види діяльності, або ж вони часто не співпадають із обраним для навчання профілем.
<u>Низький рівень</u>	
Ціннісно-мотиваційний компонент	В учня наявне дуже обмежене коло або взагалі відсутні ціннісні орієнтації, дуже обмежене коло або взагалі відсутні мотиви навчальної діяльності;
Когнітивний компонент	В учня низький рівень розумового розвитку. Учень погано володіє основними розумовими операціями (аналіз, синтез, порівнянням класифікація, систематизація, узагальнення й т.д.), має погано розвинені психічні пізнавальні процеси (відчуття, сприймання, пам'ять, увага, уява, мислення), погано володіє уміннями навчальної діяльності, які використовуються під час вивчення будь-яких навчальних дисциплін, а також необхідні для оволодіння знаннями з окремої галузі чи окремої навчальної дисципліни;
Операційно-діяльнісний компонент	В учня наявні прояви дезадаптації до нових соціальних умов, що проявляється в дуже високому рівні тривожності з приводу ситуацій пов'язаних зі школою, спілкуванням із вчителем, ситуацій, які аналізують уявлення про себе, ситуацій спілкування. Учень не прагне до спілкування, відчуває себе ніяково в новій компанії, колективі, віддає перевагу проведенню часу наодинці, обмежує коло знайомих, відчуває труднощі у встановленні контактів із людьми, під час виступів перед аудиторією, не відстоює свою точку зору;
Особистісний (регулятивний)	Особистість учня характеризується спонтанністю, імпульсивністю, образливістю, наданням переваги традиційним поглядам, що відгорожують людину від інтенсивних переживань та внутрішніх конфліктів, сприяють незворушному фону настрою. Учень не бачить зв'язку між своїми вчинками й значущими для нього подіями, не вважає себе здатним контролювати розвиток цих подій і вважає, що більшість із них є результатом випадку або дій інших людей. В учня дуже обмежена або взагалі відсутня спрямованість провідних інтересів на певні сфери діяльності, типи професії та види діяльності, або ж вони часто не співпадають із обраним для навчання профілем.

